

"בל תשחית"**חלק א: מקורות [הבסיס]**

דברים כ יט : כי תצור אל עיר ימים רבים להלחם עליה לתפשה לא תשחית את עצה לנדח עליו גרזן כי ממנו תאכל ואתו לא תכרת, [כי האדם עץ השדה לבא מפניך במצור]. רק עץ אשר תדע כי לא עץ מאכל הוא אתו תשחית וכרת, [ובנית מצור על העיר אשר היא עושה עמך מלחמה עד רדתה].

חלק ב: פרשנים**משנה תורה :**

אבל כו : מלך או נשיא שמת יש להן לשרוף מטתו וכל כלי תשמישו ואין בזה דרך האמורי, ולא משום השחתה, שנאמר בשלום תמות ובמשרפות אבותיך הראשונים ישרפו לך.

מלכים ט ו : כל אילן סרק מותר לקוץ אותו, ואפילו אינו צריך לו. וכן אילן מאכל שהזיק ואינו עושה אלא דבר מועט שאינו ראוי לטרוח בו, מותר לקוץ אותו... ולא האילנות בלבד, אלא כל המשבר כלים וקורע בגדים והורס בנין וסותם מעין ומאבד מאכלות דרך השחתה עובר בלא תשחית, [ואינו לוקה אלא מכות מרדות].

ספר חסידים :

תתנ כתיב (ישעיה ס"ה ח') "כאשר ימצא התירוש באשכול ואמר אל תשחיתוהו כי ברכה בו", הרי כל דבר שטעון ברכה עובר עליו משום בל תשחית.

תתעט : אם כתב אדם ספר יפה, וכתב דף שאינו יפה כל כך, אף על פי שאין בו טעות, אם חפץ יפסיד הדף ויגנוז, ואין לומר בל תשחית, לכך נאמר "זה א-לי ואנוהו". וכן מלך פורץ גדר, ואין לומר שעובר משום בל תשחית.

חלק ג: מאמרים**מאמר א :****האיסור הכללי**

על פי התורה ישנו איסור כללי: "בל תשחית" ועניינו - שלא להשחית דברים שיש בהם תועלת, בין אם הם דברי מאכל, בין שאר כלים או חומרי גלם. כל השובר כלים, קורע בגדים, הורס בניין או סותם מעיין שלא לצורך, עובר על איסור 'בל תשחית'. הטעם לאיסור 'בל-תשחית' ברור. אדם צריך להתייחס אל העולם כולו בכבוד ובאהבה ולכן אפילו אם לו עצמו אין כל תועלת ממאכל מסוים, מפני שאינו ערב לחיכו, מכל מקום אין הוא יחיד בעולם. **ישנם עוד ברואים, אנשים ובעלי חיים ואחד מהם יוכל, אולי, ליהנות ממאכל זה.** על כן יש להיזהר שלא להשחית מאכלים בחינם. למשל, בעת שלוקחים מאכל לצלחת, יש לשים לב שלא לקחת יותר מדי, כדי שלא יצטרכו להשליך אחר-כך את מה שנשאר.

אדם שערך סעודה גדולה, ונשאר לו הרבה אוכל, אסור לו לזרוק את האוכל שנותר לפח, אלא - עליו להשתדל להקפיא את האוכל כדי לאוכלו אחר-כך. ואם נשאר הרבה מאוד אוכל, עד שמשפחתו לבדה לא תוכל לאכול את כולו, מן הראוי להשתדל לחלק את הנותר לקרוביו או שכניו. אם יוכל למצוא עניים שיחפצו בו, הרי זה משובח, שכך יוכל גם להציל את האוכל מהשחתה וגם לקיים מצוות צדקה. אבל אם חיפוש אנשים שירצו לקחת את הנותר, והבאתו אליהם, כרוכים בטירחה יתירה, אזי אין חובה לטרוח על חלוקת האוכל, ומותר להניחו בפח. ואע"פ כן מידת חסידות לטרוח כדי שלא לזרוק את האוכל. **מכל מקום מתחילה יש לתכנן את הסעודה באופן כזה שלא יצטרך לזרוק בסופה אוכל לפח.** למשל, בעלי אולמות ועורכי סעודות גדולות, יכולים להעביר את האוכל שנותר למוסדות חינוך. אם לא ימצאו אנשים שיוכלו להנות מהנותר, מנהג חסידות לרחם על בעלי חיים ככלבים וחתולים, ולתת להם את השאריות, ולא להשחית אותם בחינם.

כן הדין לגבי בגדים. כל בגד שאדם אינו מעוניין ללבוש, אם הוא עדיין ראוי לשימוש, יש להשתדל למצוא מישהו שיוכל ליהנות ממנו, ולא לזרוק ולהשחיתו. ולא רק מצוות צדקה יש בזה, אלא אף זהירות מהשחתה מיותרת. וכן הדין לגבי כלים וכל שאר הדברים.

ככל שאדם יותר שלם וחסיד, כך ישתדל יותר למצוא שימוש לכל דבר בעל ערך, ויכאב ליבו בעת שיראה איבוד והשחתה של דבר בחינם. כפי שכתוב בספר החינוך (תקכ"ט): דרך חסידים ואנשי מעשה, לאהוב את השלום ולשמוח בטוב הבריות, **ולא יאבדו אפילו גרגר של חרדל בחינם, ויהיה צר להם על כל אובדן והשחתה שיראו.** ואם יוכלו להציל דבר מהשחתה, יצילוהו. ולא כן הרשעים, שהם אחיהם של המזיקים, ששמחים בהשחתת העולם. וכל כך חמור האיסור, עד שאם השחית במזיד, בפני עדים שהזהירו אותו שלא להשחית, היו מענישים אותו במלקות - אם השחית עץ פרי חייב במלקות מן התורה, ואם השחית שאר דברים, למרות שהאיסור מן התורה, המלקות מדברי חכמים.

לצורך מותר להשחית

אם ההשחתה נעשית לשם סיבה חשובה, אזי אין זו השחתה והדבר מותר. למשל, ידוע המנהג שהחתן שובר כוס מתחת לחופה, כדי שגם בעת השמחה לא יישכח הצער על חורבן בית המקדש. כיוון שהדבר נעשה לשם תועלת חשובה של הזכרת בית המקדש, אין הדבר נחשב להשחתה אסורה (עיין ברכות לא, א; שו"ע או"ח תקס, ב ברמ"א). כן אבלים מצווים לקרוע על המת, ואין בזה איסור השחתה, אלא חובה עליהם להזדהות עם השבר והאבדה הגדולה, ולהביע את צערם בקריעת הבגד. ואף-על-פי-כן, אסור לאבל לקרוע על המת יותר מדיי בגדים, שכן יש בזה איסור

"בל תשחית" (ב"ק צא, ב). אבל על תלמידי חכמים גדולים ביותר, מותר לקרוע אפילו כמה וכמה בגדים. וכן מסופר על רבי יוחנן שקרע על רבי חנינא שלושה עשר בגדי משי. היינו שבכל פעם, לאחר שהחליף את הבגד הקרוע בבגד שלם, חזר ונזכר במיתתו של רבי חנינא ושוב נצטער וחזר וקרע את בגדו. (מו"ק כד, א; תוס' ב"ק צא, ב, 'עובר').

כן מסופר בתלמוד (שבת קה, ב), על אחד מגדולי האמוראים שבשעה שבני ביתו עשו דבר שאינו הגון, הראה את עצמו ככועס ושבר לפניו כלי בחמתו, כדי לחנכם ולייסרם ולהראות להם עד כמה המעשה שעשו חמור. בזה רצה לומר להם, כביכול, "הכל אינו שווה אם אתם עושים דבר שלילי שכזה". אלא שבכל זאת, כיוון שבאמת לא כעס ולא איבד את השליטה על עצמו, דקדק להיזהר שלא לשבור כלי שיש ממנו תועלת, ולכן לקח כלי שממילא עמד להישבר ואותו השליך לארץ, ואף שגם בזה יש השחתה מסוימת, מכל מקום כיוון שהדבר נעשה לשם תועלת חינוכית, אין זה נחשב כהשחתה אלא כפעולה חינוכית מתקנת, ולכן אין בזה איסור.

אבל לכעוס ממש ולשבור כלים מרוב חימה, זהו דבר חמור. שכן לא רק על איסור 'בל תשחית' הוא עובר, אלא הוא אף נכשל באחת מן המידות הרעות ביותר. שכן אמרו חכמים (שבת קה, ב): "כל הכועס כאילו עובד עבודה זרה". **עבודה זרה היא התמקדות והשתעבדות לאחד מן הכוחות שבעולם, תוך התעלמות משאר הכוחות, וממילא הזנחת כל שאר האידיאלים שבעולם. גם הכועס שוכח הכל, ורק דבר אחד מעסיק אותו, הכעס. ולכן הוא נחשב לעובד עבודה זרה - כי הוא עובד את כעסו של יצרו הרע.**

השחתת מאכלים וביזוים

כידוע ישנו איסור כללי שלא להשחית דבר מועיל. וככל שהדבר חשוב יותר, כך צריך להיזהר יותר שלא להשחיתו. שכן יסוד איסור 'בל תשחית' נאמר לגבי הפירות, מזונו של אדם, שהוא הדבר הנחוץ ביותר לקיומו. אכן מוצאים אנו בדברי חכמים, אזהרות רבות הבאות להרחיק את האדם מהשחתת מאכלים, ובמיוחד מהשחתת לחם שהוא עיקר מזונו. **לכן הזהירו שלא להעביר כוס מלאה במשקה מעל לחם, שמא ישפך מן הנוזל שבכוס על הלחם, וימאיסנו מלהיות ראוי לאכילה,** וכן אין לסמוך ללחם כלי שעלול להיות מלוכלך, כדי שלא לפגום את הלחם. הוא הדין לגבי כל שאר המאכלים, שאין לעשות דבר העלול לפוגם ולהשחיתם (ברכות מ, ב; שו"ע או"ח קעא, א).

לגבי לחם הוסיפו והזהירו שלא לזלזל בכבודו, ולכן אסרו לזרוק לחם ממקום למקום. לגבי מאכלים אחרים הדין הוא, שאם אין חשש שיימאסו, מותר לזרוקם. למשל, מותר לחלק שקדים ורימונים על ידי מסירתם בזריקה. וכן ישנו מנהג בהרבה בתי כנסת, שזורקים מעזרת נשים סוכריות בעת שהחתן עולה לתורה, ואין בדבר איסור, מכיוון שהסוכריות עטופות בנייר ואין חשש שמא על ידי הזריקה יימאסו. אבל לגבי פת הדין שונה, שאפילו על גבי שולחן נקי אסור לזרוקה ואף שאין חשש שמא תימאס בזה, **מכל מקום מאחר שהפת היא עיקר מזונו של האדם, יש לנהוג כלפיה בכבוד, ולא לנהוג בה מנהג זלזול ולזרוקה, שכל המבזה את הפת נראה כבועט בטובה שהשפיע הקב"ה לעולמו (שו"ע קעא, א).**

אמנם בעת שמחלקים את הלחם לאחר ברכת המוציא, יש שנוהגים לזרוק מעט את הפת, אלא שיתכן שאין בדבר איסור, כי מדובר בדרך כלל בזריקה קטנה מאוד, ואין בה כל כך זילזול אלא

להפך, זריזות והבעת רצון לתת את הלחם במהירות לכל המסובים, כדי שלא ליצור הפסק ארוך בין הברכה שבירך הבוצע עבור שאר המסובים לבין הטעימה עצמה. אף על פי כן מן הראוי להחמיר שלא לזרוק לחם כלל.

כן אמרו חכמים, **שהרואה לחם או שאר מאכל מונח על הארץ, אפילו אם הוא ישן ואולי אף מעופש ואין סיכוי שמישהו ירצה לאוכלו, בכל זאת מפני כבודו של המאכל עליו להרימו מן הארץ ולהניחו על גבי מקום גבוה מעט, סלע או עץ וכדומה** (ערובין סד, ב; מ"ב קעא, יא). אבל מותר להשתמש בלחם ככף כדי לאכול דבר אחר, למשל היו שנהגו לאכול דייסה כאשר חתיכת לחם שימשה להם ככף. וכל זה כמובן בתנאי שלבסוף יאכלו את הלחם ולא יזרקוהו. ואף-על-פי-כן יש שמדקדקים וחוששים להשתמש בפת ככף, ועל כן בכל פעם שהם לוקחים מן הדייסה, הם אוכלים גם מעט מן הלחם, וכך הם אוכלים מן הלחם והדייסה ביחד, ואין נראה שהפת משמשת ככלי לדייסה (שו"ע קעא, ג).

שמירת הצומח

איסור בל תשחית נאמר על דברים שיש בהם תועלת. לכן אסור לעקור עץ-פרי, ורק לצורך גדול מותר לעוקרו והעוקר שלא לצורך עובר על איסור תורה שעונשו מלקות. אבל עץ שאינו נותן פירות נקרא עץ סרק, ומותר לעוקרו אף שלא לצורך (רמב"ם הל' מלכים ו, ט). אך כיום, כיוון שנוהגים להשקיע כסף בטיפוח גינות נוי, חורשות ויערות, נמצא שגם העצים, השיחים והפרחים, נחשבים כמועילים לבני אדם, וכל המשחיתם עובר בבל תשחית.

צריך לדעת שגם במקומות של הפקר, מצד המידה הטובה ראוי שלא לפגוע בשום עץ או צמח שלא לצורך. וכן כתוב בפסקי התוספות (פסחים קל"ב), שהקוצץ אילן סרק אינו רואה סימן ברכה. ואף שעל פי ההלכה לא היה אסור לקצוץ עץ סרק, כתב בשו"ת קניין תורה (ח"א ל"ט), שהואיל ואמרו חכמים (כתובות קיב, ב): "עתידין כל אילני סרק שבארץ ישראל שיטענו פירות", נמצא שגם בעצי הסרק גנוז משהו מכוחם של עצי הפרי, ויתכן שלכן אמרו שהעוקר עץ סרק אינו רואה סימן ברכה. האמת, שגם ללא טעם זה, ברור שמצד המידה הטובה, אין לפגוע בחינם בשום דבר נברא, שכן ברור שאין דבר שנברא בעולם לבטלה. ואם הקב"ה אמר: "תוצא הארץ דשא עשב מזריע זרע למינהו" (בראשית א, יב), סימן הוא שיש ערך ומשמעות לכל עשב וצמח. וכן אמרו חז"ל (ב"ר י, ו): "אין לך כל עשב ועשב, שאין לו מזל ברקיע שמכה אותו ואומר לו גדל". וכן אמרו בזוהר (ח"ג פו, א), שכל עשב, אפילו הקטן ביותר, יש לו כוח עליון למעלה, וכל מה שנעשה עימו בזה העולם, הכל הוא על ידי אותו הכוח שלו בעליונים.

העניין הוא, שלכל דבר שנברא בעולם יש משמעות עמוקה, שעל ידה ניתן להבין יותר את מגמתו של העולם ואת כוחו של הבורא. אמנם עדיין לא זכינו להכיר את כל החכמה הגנוזה בעצים ובעשבים, ואין אנו יכולים לעמוד על סוד שירתם, איך שהם מקלסים תמיד את הקב"ה - מכל מקום באופן כללי הננו יכולים להתרשם מהיופי שבבריאה.

על פי זה ברור, שיש ערך לפעילותה של החברה להגנת הטבע, בשמירתה על מיני צמחים וחיות שלא ייכחדו מן הטבע. וכן ברור שיש לשמור על כל החוקים שנחקקו למען שמירת פרחי הבר ובעלי חיים מוגנים - ראשית, מפני הערך העצמי שבשמירת הבריאה על כל גווניה ושנית, מפני שהחקיקה שנקבעה על ידי נציגי הציבור מחייבת כל אחד, הן מצד כוחו של הציבור לקבוע

תקנות, והן מצד דינא דמלכותא דינא. אמנם כאשר ישנה התנגשות בין צורכי האדם לשמירת מין ממיני החי או הצומח, צורכי האדם גוברים, ובלבד שהדבר נעשה בשיקול דעת ולא מתוך זילזול ואי התחשבות בסביבה.

מאמר ב:

כיצד לנהוג בשיירי לחם

למדנו שיש להיזהר שלא להשחית מאכלים, וביותר הקפידו חז"ל שלא להשחית ושלא לזלזל בלחם, שהלחם הוא עיקר מזונו של האדם. כל חתיכת לחם בשיעור כזית, כבר נחשבת ללחם ואסור לאבדה ולכן אם נותרו על השולחן בסוף הארוחה פירורים גדולים כזית, אסור לשטוף את השולחן ולהרטיבם, משום שעל ידי כך הוא מאבדם ומשחיתם (שו"ע או"ח קפ, ג). אם אפשר ראוי להכין משיירי הלחם דבר מאכל, כגון פשטידה, או לפחות ליתנם לבעלי חיים ואם קשה למצוא להם שימוש לאכילת אדם או בעל חיים, **צריך להכניס את שיירי הלחם לשקית ניילון, וכך להניחם בפח, שעל ידי שעוטפם בשקית, אין בהנחתם בפח ביזיון.**

אם נותרו לאחר האכילה פירורים הקטנים מכזית, אף על פי שמצד הדין אין איסור לאבדם ולנהוג בהם בזיון, מכל מקום אמרו חז"ל שאין כדאי לעשות כן, **משום שהמשחית ומבזה פירורי לחם גורם לעצמו עניות (שו"ע קפ, ד),** ושתי סיבות לזה: האחת, שהמשליך פירורים על הארץ, הרי הוא כבועט בטובה שהשפיע הקב"ה בעולם. מי שלא מכיר טובה ומכבד את הלחם, מן השמיים יפסיקו להשפיע לו טובה עד שיהיה עני. ועוד, שיש בדבר סגולה, שאמרו חז"ל שהמלאך הממונה על המזונות והפרנסה 'נקיד' שמו, כלומר 'נקיות' שמו, ואילו המלאך הממונה על העוני, 'נבל' שמו, כלומר 'לכלוד' שמו. **ועל כן במקום שישנם פירורי אוכל על הרצפה שוכן מלאך העניות, ואילו במקום נקי שוכן מלאך העושר (פסחים קיא, ב; חולין קה, ב).** לכן יש להיזהר שלא להשאיר הפירורים מפוזרים על הארץ, וכמובן שלא להשליכם מן השולחן על הרצפה. אלא יש לאוספם מן הרצפה ולזרוקם לחצר או למים. ואף שעל ידי השלכתם למים הם יושחתו, מכל מקום כיוון שאין בהם שיעור כזית, אין איסור לאבדם, רק שאסור לנהוג בהם בזיון ולהשליכם לארץ (מ"ב קפ, י).

עוד ראוי להזכיר כאן, שניתן להשליך את הפירורים לחצר, כדי שישמשו מזון לציפורים. וזה בתנאי שמדובר בכמות מצומצמת של פירורים, אבל כאשר נשארו לו חתיכות רבות של לחם, אין סיכוי שהציפורים יאכלום תוך זמן קצר ויהיה בזה עוד יותר בזיון, ואף השכנים עלולים להצטער מכך. לכן כאשר מדובר בכמות גדולה יחסית של שיירי לחם, עדיף לאוספם בשקית ולהניחם בפח.

מאמר ג:

לימוד בעיון:

א. נצטוונו בתורה שלא להשחית אילני מאכל בשעת מצור על ערי האויב: "לא תשחית את עצה כי ממנו תאכל ואתו לא תקרת כי האדם עץ השדה לבא מפניך במצור, רק עץ אשר תדע כי לא עץ מאכל הוא אתו תשחית". וכתב הרמב"ן בפירושו על התורה "שהזהירה תורה לא תשחית את עצה לכרות אותם דרך השחתה שלא לצורך המצור". ומבואר בדבריו כי גדר האיסור הוא "בדרך השחתה", ולהלן נראה נפקא מינה מהגדרה זו.

ומצאנו בדברי חז"ל במדרש שהקב"ה "לימד דרך ארץ לדורות שלא לבנות ביתו מאילן עושה פירות".

והנה בכלל זה האיסור להשחית ולגרום הפסד לכל דבר, וכמו שכתב בספר החינוך וז"ל: "כמו כן נכנס תחת זה הלאו שלא לעשות שום הפסד, כגון לשרוף או לקרוע בגד או לשבר כלי לבטלה, ובכל עניינים אלו ובכל כיוצא בהם שיהיה בהם השחיתה". וכן הוא ברמב"ם; (בהלכות מלכים פ"ו ה"י). ומבאר החינוך את "שורש" המצוה: "שהוא כדי ללמד נפשנו לאהוב הטוב והתועלת ולהדבק בו, וזהו דרך החסידים ואנשי מעשה אוהבים שלום ושמחים בטוב הבריות ומקרבים אותן לתורה, ולא יאבדו אפילו גרגר של חרדל בעולם, ולא כן הרשעים אחיהם של מזיקין שמחים בהשחית עולם והמה משחיתים".

ברם נחלקו הפוסקים האם איסור בל תשחית בכל דבר הוא מהתורה או מדרבנן. מדברי החינוך נראה שהאיסור הוא מהתורה, וכן מפורש בדברי הסמ"ג. אולם הרדב"ז למד בדעת הרמב"ם שאיסורו מדרבנן, וכן סבר הבן איש חי בשו"ת תורה לשמה; (ומה שחתם בשם 'הקטן יחזקאל כחלי', כדי להסתיר עצמו).

ב. [כשיש צורך בדבר אין זה בל תשחית] בגמרא מוזכר דין 'בל תשחית' בסוגיא בבבא קמא "שהמקרע על המת יותר מדאי לוקה משום בל תשחית". [ובהמשך הסוגיא מוזכר דין זה לענין איסור קציצת עצי פרי "כמה יהא בזית ולא יקצצו, רובע"]. כמו כן מוזכר שם, כי מלבד האיסור שיש בקציצת עצי מאכל, יש בכך סכנה, וכפי שאמר רבי חנינא כי בנו נפטר בגלל שקצץ עץ תאנה.

יחד עם זאת הובא שם היתר לקצוץ עצי מאכל "אם היה מעולה בדמים", ופרש"י שם: "דמיו יקרים לבנין יותר משבח פירותיו". והסברא בזה, מכיון שבהשחיתת העץ לא נגרם לבעלים הפסד, כי ממכירת העץ ירוויח יותר דמים ממה שיקבל על מכירת פירותיו, אין זה בגדר "מעשה השחיתה".

היתר נוסף בדין 'בל תשחית' מובא במסכת שבת (קכט, א) כשמסופר על כמה אמוראים שהצטננו ביום הקזת הדם, וכדי לעשות להם מדורה להתחמם, שרפו עצים שדמיהם יקרים מאד, ועל שאלת הגמרא "והא קעבר משום בל תשחית", תירצו: "**בל תשחית דגופאי עדיף**". כלומר, כאשר יש תועלת לגוף מהשחיתת דבר מסויים, אין בזה איסור.

דין זה נשנה במקום נוסף (שבת קמ, ב) "אמר רב חסדא, האי מאן דאפשר ליה למיכל נהמא דשערי [לחם שעורים] ואכל דחיטי [לחם של חיטים] קעבר משום בל תשחית [משום שהוא יקר יותר]. ואמר רב פפא האי מאן דאפשר למישתי שיכרא [שיכר] ושתי חמרא [יין] עובר משום בל תשחית, ולא מילתא היא, בל תשחית דגופא עדיף". לחם העשוי מחיטים בריא יותר מלחם העשוי משעורים, וכן יין בריא יותר לגוף משיכר - ולכן אין באכילתם איסור 'בל תשחית'.

[עוד מובאר במסכת עבודה זרה היתר להשחית לצורך, כמו שכתבו שם התוספות לענין עקירת בהמות המלך "משום בל תשחית ליכא, דכיון דלכבודו של מלך עושין כן אין כאן השחיתה"].

ועי' ברמב"ם (הלכות אב) שכתב: "מלמדים את האדם שלא יהא חבלן ולא יפסיד את הכלים וישליכם לחבלה, מוטב לתתם לעניים ואל ישליכם לרימה ותולעה, וכל המרבה כלים על המת

עובר בלא תשחית" [מכיון ש"כל הכלים שזורקין על המת על המטה הנקברת עמו אסורין בהנאה"].

מסוגיות אלו לכאורה עולה, כי באופן שיש צורך בהשחתה, לא נאמר איסור 'בל תשחית', כי אין זה 'מעשה השחתה'.

* * *

עתה נבוא לברר האם יש איסור 'בל תשחית' בנדונים דלהלן.

ג. רבי צבי פסח פרנק [רבה של ירושלים] נשאל בספרו שו"ת הר צבי האם מותר לקצוץ עצי מאכל שהם עדיין בשנות הערלה, לצורך מקום שבו רוצים לבנות סוכה. ובדבריו הוא מעלה שתי סיבות להתיר: [א] כי לא אסרה התורה אלא "דרך השחתה וקלקול", והביא את דברי הטי"ז שהתיר "לאחד שהיה לו קרקע עם אילנות לקוץ האילנות אע"פ שיש בהם פירות כדי לבנות בית דירה עליהם". [ב] השחתה לצורך מצוה מותרת. ועי"ש שדן אם זהו מדין 'עשה דוחה לא תעשה', או משום שלצורך מצוה 'אין זה דרך השחתה'. ועוד מבואר בדבריו, שיש איסור 'בל תשחית' בדברים של הפקר. ולמעשה הכריע כי מחמת הסכנה שיש בקציצת אילני מאכל, עדיף שיאמר לגוי שיקצוץ "וחשש הסכנה יחול על ראש הגוי בלבד, וצדיק מצרה נחלץ ויבוא אחר תחתיו".

מכך שיש איסור 'בל תשחית' בדברים של הפקר, הוכיח רבי שמואל אלעזר שטרן [רב מערב בני ברק] בספרו שביבי אש שיסוד איסור 'בל תשחית' אינו מחמת ההפסד שנגרם לאחרים בגין ההשחתה, אלא שהתורה מתעבת את עצם הפעולה, ואכן הדברים מפורשים בספר החינוך הנ"ל, ולפי זה דן שם בחידושו של הנודע ביהודה שאין איסור 'בל תשחית' בצייד בעלי חיים.

ד. עוד למד בספר שביבי אש מדברי הגמרא בשבת שהתירו 'בל תשחית' רק משום בריאות הגוף, ומשמע שללא היתר זה, אם היה יכול לחסוך ולהסתפק בדבר השהה פחות, עובר ב'בל תשחית', "וזה חידוש גדול".

ואמנם מפורש בדברי רבנו פרץ בהגהותיו לסמ"ק שיש איסור 'בל תשחית' בפיזור ממון לריק. ועי' פרטים נוספים בדינים אלו בספר עץ השדה (מאת רבי יצחק אליהו שטסמן, ירושלים תש"ס) ובמה שהביא בשם הגרי"ש אלישיב, שאיסור 'בל תשחית' באיבוד ממון הוא רק באופן שזורק את הממון לאיבוד, אך אם הממון מגיע לידי אחר לכאורה אין בזה איסור 'בל תשחית', ולכן אם יכול לקנות חפץ בדמים פחותים וקונוהו בדמים יקרים, וכן שאר השתמשות באופן שיכול להשתמש בזה בפחות דמים, אינו עובר ב'בל תשחית', כי אין הממון הולך לאיבוד. ועי"ש במה שהביא מדברי מו"ח [רבי אברהם דב אויערבך, אב"ד טבריה] שלפי סברא זו אין איסור 'בל תשחית' בשימוש בחשמל ללא צורך.

ה. השחתה לצורך מצוה - ראה בדברי שו"ת תורה לשמה שכתב כי אין איסור בדבר, ולכן אין לפקפק במנהג שריפת בגדים בלי"ג בעומר, וגם פסק שמותר לשרוף בגדים לא צנועים, ובלבד שלא יבוא על ידי זה לקטטה ומחלוקת.

וראה במה שכתב שם כי אין איסור 'בל תשחית' במסירת ניירות לילדים קטנים הקורעים אותם תוך כדי משחק.

גם בהשחתה משום חומרא אין איסור 'בל תשחית', וכמו שפסק רבי שמואל הלוי ואזנר [אב"ד זכרון מאיר, בני ברק] בשו"ת שבט הלוי להתיר שפיכת משקאות חריפים בגלל שאינו סומך על מכירת חמץ בעין. ועי' במה שהוסיף בזה פרטים בספר עץ השדה.

1. עוד מצינו בעיקר גדר איסור 'בל תשחית', שאינו אלא במעשה השחתה אך 'בשב ואל תעשה' אין איסור, כמו שכתבו החזון איש ובשבט הלוי, ועי"ש במה שהסיק מכך להתיר זריקת בגדים או נעליים שאינו צריך להם ואין מקום להחזיקם בביתו. וען יעו' במה שכתב בספר חיי משה (רבי משה שקלארש, ירושלים תשס"ב) להתיר על סמך זה את השימוש בכלים חד פעמיים "דכיון שאין הדרך להשתמש בהם יותר מפעם אחת, אין זה נחשב למעשה השחתה".

* * *

בספר שביבי אש כתב בסוף דבריו, כי כל אדם החוטא הוא בכלל משחית ומחבל בבריאה, כדברי חז"ל שאחזי הקב"ה בידו של אדם הראשון ואמר לו "תן דעתך שלא תחריב עולמי".

* * *

חלק ד: סיפורים

א: [בל תשחית אפי' בתלישת עלה מהענף] כאן המקום להזכיר את דבריו של הצדיק רבי אריה לוי זצ"ל, שסיפר שבהיותו צעיר, יצא פעם עם מרן הרב קוק זצ"ל לגינה, ובלי משים קטף איזה עלה. כשראה זאת הרב החוויר ואמר: למה לקטוע חיים? והוסיף והעיד על עצמו, שמיום שעמד על דעתו, נזהר שלא לקטוף בחינם שום צמח (עיין תומר דבורה פ"ב).

ב: ראה בתוך המאמרים מובאים שם כמה סיפורים.

* * *